

50 NĂM BẢO TÀNG MỸ THUẬT VIỆT NAM

PHAN VĂN TIẾN*

Cách đây tròn nửa thế kỷ, ngày 24/6/1966, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam được thành lập. Lễ khánh thành diễn ra trong bầu không khí cả nước đang tập trung cho cuộc chiến tranh chống Mỹ, miền Bắc, nhất là Thủ đô Hà Nội ngày ngày phải hứng chịu những trận bom đạn ác liệt. Mặc dù trong hoàn cảnh đó, lễ khánh thành diễn ra hết sức trang trọng, chu đáo, với sự hiện diện của các đồng chí lãnh đạo cao cấp trong Chính phủ và ngành Văn hóa. Đây là một mốc son trong lịch sử của nền mỹ thuật Việt Nam, cũng như ngành Bảo tồn di sản văn hóa dân tộc.

Trải qua 50 năm hoạt động và phát triển, với tâm huyết, trí tuệ của các thế hệ lãnh đạo, cán bộ, công chức, viên chức dành cho Bảo tàng, ngày nay, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam đã trở thành một bảo tàng quốc gia, được xếp hạng I, là nơi lưu giữ, bảo quản và phát huy tinh hoa văn hóa thuộc lĩnh vực mỹ thuật của cộng đồng các dân tộc Việt Nam, là địa chỉ cho nhân dân cả nước và bạn bè trên thế giới đến tham quan, nghiên cứu.

Tiền thân của Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam là Viện Mỹ thuật Mỹ nghệ. Người được giao trách nhiệm xây dựng Viện Mỹ thuật Mỹ nghệ để làm tiền đề cho việc thành lập Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam là Họa sỹ - Nhà nghiên cứu Nguyễn Đỗ Cung. Ông là người có vai trò đặc biệt quan trọng trong việc sáng lập Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam.

Năm 1962, ở cương vị Viện trưởng Viện Mỹ thuật Mỹ nghệ, Họa sỹ - Nhà Nghiên cứu Nguyễn Đỗ Cung đã hoạch định chiến lược cho việc tiến tới thành lập Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam, với 03 nội dung chính:

- Đặt một chương trình nghiên cứu quy mô rộng rãi các công trình mỹ thuật cổ đại tại các di tích:

chụp ảnh, đặc họa, nghiên cứu phong cách, ghi chép truyền thuyết và sưu tầm hiện vật.

- Đào tạo đội ngũ chuyên môn giỏi về nghiên cứu mỹ thuật cổ - hiện đại, nhân lực chủ yếu là sinh viên mới tốt nghiệp các trường đại học khối khoa học lịch sử - xã hội và nhân văn, các họa sĩ Trường Cao đẳng Mỹ thuật Công nghiệp

- Cải tạo khu biệt thự của Pháp để làm Bảo tàng.

Với tài năng của một vị nhạc trưởng, Họa sỹ - Nhà nghiên cứu Nguyễn Đỗ Cung cùng với các nhà nghiên cứu, họa sỹ và các cộng sự từ năm 1962 tới đầu mùa hè năm 1966, sau gần 4 năm song song với việc thực hiện ba nhiệm vụ chính, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam được khánh thành, với ngôi nhà trước đây là nơi ở (ký túc xá) của học sinh là con các công sứ, quan lại ở Hà Nội, nay trở thành tòa nhà Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam có kiến trúc đẹp, độc đáo, mang bản sắc Á Đông, là nơi trưng bày các tác phẩm mỹ thuật tiêu biểu của dân tộc, với 05 nội dung trưng bày chính:

- Nghệ thuật đồ đá, đồ đồng, sơ kỳ đồ sắt;

- Nghệ thuật trang trí trên trang phục của các dân tộc;

- Nghệ thuật thời kỳ phong kiến từ thế kỷ XI đến thế kỷ XIX (qua các triều đại: Lý, Trần, Lê, Nguyễn);

- Nghệ thuật dân gian thủ công và mỹ thuật công nghiệp;

- Nghệ thuật tạo hình cận đại.

Kể từ sau khi mở cửa phục vụ khách tham quan, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam không ngừng phát triển để đáp ứng với nhu cầu phát triển của xã hội và đòi hỏi ngày càng cao của khách tham quan. Các thế hệ lãnh đạo Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam đã đưa ra những chiến lược phát triển phù hợp với yêu cầu của từng giai đoạn, tiếp tục đẩy mạnh các hoạt động chuyên môn, từng bước nâng cấp cơ sở vật chất, nghiên cứu bổ sung, hoàn thiện các bộ sưu

* Nguyên Giám đốc Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam

Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam - Ảnh: <http://baotang.dsvh.gov.vn/vi-VN/Detail/Index/93>

tập, nâng cao chất lượng nội dung và hình thức trưng bày, chú trọng công tác kiểm kê, bảo quản, tu sửa, phục chế, mở rộng quan hệ, giao lưu hợp tác giữa các bảo tàng trong nước và trên thế giới, đào tạo đội ngũ cán bộ quản lý, chuyên môn nghiệp vụ, lý luận chính trị. Đặc biệt, từ năm 1986 - mở đầu thời kỳ mở cửa, hội nhập khu vực và quốc tế, các hoạt động giao lưu văn hóa nghệ thuật được mở rộng, vai trò của Bảo tàng được nâng lên một tầm cao mới, chiến lược phát triển của Bảo tàng phải phù hợp và đáp ứng yêu cầu đặt ra, là trở thành một bảo tàng hiện đại sánh tầm được với các bảo tàng trong khu vực và trên thế giới. Mặt khác, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam đã trở thành một thiết chế văn hóa được Đảng và Nhà nước hết sức quan tâm, chú trọng. Sự yêu mến của công chúng đối với Bảo tàng nói riêng và ngành Mỹ thuật nói chung ngày càng nhiều, đã tạo nên một động lực thúc đẩy các hoạt động của Bảo tàng nhằm đưa Bảo tàng ngày càng phát triển xứng tầm với vị thế của mình.

Sau 50 năm hoạt động, xây dựng và phát triển, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam đã đạt được những thành tựu đáng kể, trở thành một bảo tàng có vị thế trong khu vực và trên thế giới. Những thành tựu đó được thể hiện qua kết quả các hoạt động chuyên môn, nghiệp vụ của Bảo tàng trong suốt 50 năm qua:

Về cơ sở vật chất:

Từ ban đầu, với một ngôi nhà chính (nhà A) để làm nơi trưng bày, nằm trong khuôn viên rộng gần 4.800m², đến nay, Bảo tàng đã có 02 cơ sở, có tổng

diện tích 9.000m², với 03 khối nhà để làm nơi trưng bày tại cơ sở I, hệ thống kho bảo quản hiện vật, Trung tâm Bảo quản Tu sửa tác phẩm mỹ thuật và nơi làm việc của các phòng ban chuyên môn nghiệp vụ tại cơ sở II. So với các bảo tàng trên thế giới thì diện tích mà Bảo tàng đang có là hết sức khiêm tốn, nhưng trong điều kiện cả nước đang hết sức khó khăn thì đây lại là một sự cố gắng và nỗ lực của các thế hệ lãnh

đạo Bảo tàng, từng bước giải quyết được những nhu cầu đòi hỏi của thực tiễn, đặc biệt là việc mở rộng diện tích trưng bày, đáp ứng được yêu cầu bảo quản hiện vật sưu tầm ngày càng nhiều, mở rộng các kho lưu giữ, bảo quản hiện vật, xây dựng Trung tâm Bảo quản Tu sửa tác phẩm mỹ thuật và nơi làm việc của cán bộ ngày càng khang trang, rộng rãi. Hệ thống điều hòa không khí, máy hút ẩm và trang thiết bị ánh sáng phục vụ cho công tác trưng bày, bảo quản được trang bị hiện đại nhằm đáp ứng tốt cho các hoạt động chuyên môn cũng như công tác bảo quản hiện vật...

Về công tác nghiên cứu, sưu tầm:

Trong suốt 50 năm qua, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam đã có nhiều công trình nghiên cứu mỹ thuật có giá trị, đặc biệt là các công trình nghiên cứu mỹ thuật cổ đại và mỹ thuật cận hiện đại, làm cơ sở cho việc sưu tầm hiện vật và trưng bày; tổ chức nhiều cuộc hội thảo về mỹ thuật và Bảo tàng học. Các công trình nghiên cứu và hội thảo khoa học đã đưa ra một hệ thống lý thuyết và tư liệu quý, làm cơ sở lý luận phục vụ cho các hoạt động chuyên môn của Bảo tàng.

Mặc dù điều kiện kinh tế còn hết sức khó khăn nhưng công tác sưu tầm bổ sung hiện vật cũng được Bảo tàng hết sức quan tâm. Ngay trong những ngày đầu mới thành lập, Bảo tàng đã tổ chức nhiều cuộc đi săn tìm tại các di tích ở nhiều địa phương trong cả nước để sưu tầm bổ sung thêm hiện vật mỹ thuật cổ; đi sưu tầm các tác phẩm mỹ thuật điêu khắc, hội họa, đồ họa tại các cuộc triển lãm mỹ

thuật, từ các bộ sưu tập của cá nhân, của các họa sỹ, nhà điêu khắc để bổ sung cho mảng mỹ thuật cận - hiện đại - đương đại.

Với sự hết sức cố gắng và nỗ lực, trong suốt 50 năm qua, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam đã sưu tầm, lưu giữ được một khối lượng gần 20.000 hiện vật, tác phẩm mỹ thuật hết sức có giá trị, phản ánh được cơ bản lịch sử phát triển của nền mỹ thuật Việt Nam, một nền mỹ thuật lâu đời, phong phú, đa dạng và đậm đà bản sắc dân tộc. Đặc biệt là bộ sưu tập của các thể hệ họa sỹ mỹ thuật Đông Dương có một chỗ đứng quan trọng, đánh dấu một giai đoạn phát triển rực rỡ của nền mỹ thuật Việt Nam.

Về hoạt động trưng bày:

Nhằm đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của khách tham quan, số lượng sưu tập hiện vật ngày càng nhiều, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam ngày càng mở rộng diện tích trưng bày (từ 1.000m² lúc ban đầu, đến nay đã có 3.000m²). Trong hai thập niên 70 - 80 của thế kỷ trước, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam xây dựng thêm khu nhà B (1977). Vào thập niên 90, mở rộng thêm diện tích khu vực nhà A (tòa nhà chính) về phía sau, nhằm chủ trương khai mở một hướng trưng bày mới, ưu tiên phần trưng bày về mỹ thuật cổ đại, các tác phẩm gốc được đưa ra trưng bày thay thế cho các bản phiên. Các tác phẩm mỹ thuật tạo hình cận - hiện đại được trưng bày một cách trang trọng, khoa học, gây ấn tượng, phản ánh được một giai đoạn phát triển rực rỡ của thể hệ các họa sỹ mỹ thuật Đông Dương và những giai đoạn tiếp theo. Đồng thời, tiếp tục mở rộng, khai thác các diện tích còn trống, sử dụng tầng hầm nhà B để trưng bày sưu tập gốm cổ hiện đại.

Hiện vật được trưng bày tăng lên về cả số lượng và chất lượng, giải pháp trưng bày khoa học, hợp lý, hấp dẫn, hệ thống ánh sáng hiện đại, hệ thống chú thích rõ ràng..., cơ bản đáp ứng được yêu cầu của một bảo tàng hiện đại. Cho đến nay, số lượng hiện vật trưng bày tại hệ thống thường trực khoảng gần 3.000 hiện vật.

Ngoài hệ thống trưng bày thường trực, hằng năm, Bảo tàng còn tổ chức được nhiều cuộc triển lãm lưu động tại các địa phương trong cả nước và các nước trên thế giới, như: Pháp, Hoa Kỳ, Nhật Bản, Nga, Anh, Ý, Tây Ban Nha, Hàn Quốc, Singapore, Lào... Trong những năm gần đây, công tác giáo dục luôn được Bảo tàng quan tâm và đi vào hoạt động có hiệu quả. Công chúng đến với Bảo tàng ngày càng đông, mỗi năm thu hút trung bình khoảng

gần 100.000 lượt khách trong và ngoài nước đến tham quan. Nhiều triển lãm của các tổ chức, cá nhân trong và ngoài diễn ra tại Bảo tàng, tạo một sân chơi cho giới mỹ thuật.

Về công tác kiểm kê, bảo quản, phục chế hiện vật:

Công tác kiểm kê, bảo quản hiện vật luôn được Bảo tàng đầu tư nâng cấp. Hệ thống file tra cứu hiện vật, hồ sơ hiện vật từng bước được chuẩn hóa, kho tàng được mở rộng diện tích, các thiết bị được trang bị hiện đại.

Hệ thống điều hòa, máy hút ẩm đáp ứng tiêu chuẩn nhằm bảo quản tăng tuổi thọ cho hiện vật. Các bộ sưu tập hiện vật được sắp xếp khoa học, hợp lý, thuận lợi cho công tác quản lý cũng như chế độ bảo quản. Đội ngũ cán bộ làm công tác kiểm kê, bảo quản ngày càng chuyên nghiệp.

Xưởng phục chế được thành lập vào những năm 80 của thế kỷ trước, sau đó bị giải thể. Đến năm 2006, Trung tâm Bảo quản Tu sửa tác phẩm mỹ thuật được Bộ Văn hóa - Thông tin (nay là Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch) ra quyết định thành lập lại, nhằm bảo quản, tu sửa các hiện vật cho Bảo tàng và các tổ chức, cá nhân có nhu cầu.

Trong những năm qua, Trung tâm đã thực hiện tu sửa, bảo quản cho Bảo tàng hàng trăm hiện vật, làm tăng thêm tuổi thọ cho hiện vật và tiết kiệm được một khoản kinh phí lớn cho nhà nước trong khi chúng ta chưa có điều kiện kinh phí để thuê các chuyên gia nước ngoài. Ngoài ra, Trung tâm cũng đã thực hiện được một số dự án bảo quản, tu sửa hiện vật cho các tổ chức khác như: bảo quản, tu sửa các hiện vật cho Hội trường Thống nhất, Bảo tàng Tôn Đức Thắng, Bảo tàng Quảng Ninh, Khu di tích phủ Chủ tịch...

Đội ngũ cán bộ Trung tâm làm công tác bảo quản, tu sửa hiện vật được bồi dưỡng, đào tạo về chuyên môn, nghiệp vụ. Các trang thiết bị phục vụ cho công tác tu sửa bảo quản hiện vật được đầu tư nâng cấp. Hiện nay, Trung tâm đã hợp tác về tu sửa, phục chế hiện vật với một số tổ chức, cá nhân trên thế giới, như Khoa Phục chế, Đại học Mỹ thuật Dresden (Cộng hòa Liên bang Đức), chuyên gia Australia, Nhật Bản... Bảo tàng cũng đã tổ chức hội thảo, tập huấn về công tác bảo quản, tu sửa, phục chế hiện vật chất liệu sơn dầu, giấy, gỗ... cùng các chuyên gia phục chế nước ngoài.

Qua những hoạt động ban đầu còn rất mới mẻ này, Trung tâm Bảo quản Tu sửa tác phẩm mỹ thuật của Bảo tàng đã khẳng định được vai trò của mình,

đồng thời tạo ra tiền đề cho hướng phát triển để trở thành một trung tâm bảo quản, tu sửa mang tầm quốc gia như chỉ đạo của Lãnh đạo Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch.

Về hoạt động đối ngoại:

Mở rộng giao lưu hợp tác về lĩnh vực mỹ thuật và bảo tàng với các cơ quan liên quan trong nước và nước ngoài, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam đã tổ chức được nhiều cuộc triển lãm giới thiệu các bộ sưu tập mỹ thuật tại các địa phương trong nước và nhiều nước trên thế giới, như: Hoa Kỳ, Anh, Cộng hòa Pháp, Nhật Bản, Italy, Tây Ban Nha, các nước Đông Âu, Hàn Quốc, Singapore... Bên cạnh đó, Bảo tàng còn tổ chức nhiều cuộc triển lãm mỹ thuật cùng các tổ chức, cá nhân, họa sỹ nước ngoài; hợp tác với các nước trên thế giới về công tác tu sửa, phục chế tác phẩm mỹ thuật (Cộng hòa Liên bang Đức, Australia, Nhật Bản...); tham gia các hoạt động về bảo tàng trên thế giới, như hội thảo, tập huấn; tham gia các tổ chức bảo tàng thế giới (ICOM, Diễn đàn các bảo tàng nghệ thuật châu Á, tổ chức Spafa...), cử nhiều đoàn cán bộ chuyên môn đi học tập, nghiên cứu ở nước ngoài. Ngoài ra, Bảo tàng còn được sự ủng hộ, tài trợ của một số tổ chức, cá nhân về tài chính, chuyên môn.

Một số hoạt động khác:

Nhằm nâng cao trình độ, kiến thức cho đội ngũ cán bộ công tác, hằng năm, Bảo tàng đều cử cán bộ đi học tập trong và ngoài nước để trao đổi nghiệp vụ, chuyên môn, lý luận chính trị, ngoại ngữ, tin học..., tạo điều kiện cho các cán bộ chuyên môn đi học thạc sỹ, nghiên cứu sinh... Hiện nay, tỷ lệ cán bộ Bảo tàng có trình độ đại học chiếm trên 90%.

Công tác hành chính phục vụ đáp ứng kịp thời cho các hoạt động chuyên môn của Bảo tàng, thực hiện tốt các chế độ chính sách của Nhà nước ban hành đối với cán bộ, công chức, viên chức, giúp cho bộ máy cơ quan hoạt động ổn định. Công tác an ninh, bảo vệ được đặc biệt quan tâm, nhằm đảm bảo an ninh, an toàn cho khối tài sản hiện vật mà Bảo tàng đang lưu giữ.

Để bắt nhịp được với những bảo tàng của các nước tiên tiến trong khu vực và thế giới, đồng thời, đáp ứng được nhu cầu đòi hỏi ngày càng cao đối với một bảo tàng trong giai đoạn hiện nay, theo tôi, trong những năm tới, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam cần tiếp tục đẩy mạnh các hoạt động chuyên môn, nghiệp vụ, cụ thể là: Nghiên cứu sưu tầm hiện vật để bổ sung thêm cho các bộ sưu tập của Bảo tàng;

đổi mới và nâng cấp hệ thống trưng bày; chú trọng công tác kiểm kê và bảo quản hiện vật; đầu tư cho công tác tu sửa, phục chế hiện vật; nâng cao chất lượng hoạt động giáo dục; từng bước nâng cấp về cơ sở hạ tầng và đầu tư trang thiết bị hiện đại phục vụ cho các hoạt động chuyên môn; xây dựng phương án, giải pháp để trưng bày giới thiệu sưu tập nghệ thuật tạo hình đương đại (thế kỷ XXI) tới công chúng; tăng cường công tác đào tạo, bồi dưỡng nghiệp vụ nhằm nâng cao chất lượng đội ngũ cán bộ; đẩy mạnh quan hệ hợp tác trong và ngoài nước trên nhiều lĩnh vực, như: giới thiệu, quảng bá rộng rãi các sưu tập mỹ thuật của Bảo tàng; bảo quản, tu sửa, phục chế các tác phẩm mỹ thuật. Bên cạnh đó, từng bước kiện toàn bộ máy tổ chức, xây dựng đội ngũ cán bộ có trình độ chuyên môn, nghiệp vụ cao, có năng lực; tích cực phối hợp với cấp Ủy, Công đoàn để nâng cao đời sống tinh thần và vật chất cho cán bộ công chức, viên chức và người lao động, đưa cơ quan ngày càng ổn định và phát triển, thực hiện tốt nhiệm vụ chính trị của Đảng và Nhà nước giao cho.

Qua 50 năm xây dựng và phát triển, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam có được như ngày hôm nay là do công lao đóng góp to lớn của các thế hệ lãnh đạo, các cán bộ, công chức, viên chức và người lao động (người còn, người đã mất) của cơ quan từ ngày thành lập đến nay, đặc biệt là sự quan tâm, chỉ đạo sát sao của Lãnh đạo Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch. Với những thành tích đó, Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam đã được Đảng và Nhà nước trao tặng Huân chương Lao động hạng Nhất...

Phát huy những thành tích đã đạt được, với ý thức và trách nhiệm là chủ nhân của một thiết chế văn hóa đặc biệt quan trọng: "Sưu tầm, lưu giữ, bảo quản và phát huy các giá trị văn hóa - nghệ thuật của dân tộc", mong rằng, cán bộ, công chức, viên chức Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam sẽ nỗ lực hơn nữa để đạt được những thành tựu mới, góp phần thiết thực vào việc xây dựng và phát triển sự nghiệp chung của Bảo tàng./

P.V.T

(Ngày nhận bài: 21/10/2016; ngày phản biện đánh giá: 30/10/2016; ngày duyệt đăng bài: 08/11/2016).